

Primož Trubar: Katekizem (1550)

v sodobni knjižni slovenščini

Uredil: Kozma Ahačič
Zbirka: Trubar v sodobnem jeziku
Izdalo: Združenje Trubarjev forum

Lansko leto, ob 500. obletnici Trubarjevega rojstva, se je *Združenje Trubarjev forum* odločilo, da začne z izdajanjem Trubarjevih del, ki bi bila prevedena v sodobni knjižni jezik, za neposreden stik z izvirnikom pa bi jim bil dodan diplomatični prepis. Takšna izdaja Trubarjevih del želi nagovoriti najširši krog naslovnikov, med njimi še posebej nestrokovnega bralca, ki mu je izvirni Trubarjev jezik tuj in težko razumljiv. Namen zbirke »Trubar v sodobnem jeziku« je tako približati misel Primoža Trubarja vsem »mladim inu starim« Slovincem. Tokrat vam predstavljamo drugo knjigo te zbirke.

Gre za prvo slovensko knjigo, *Katekizem*, ki ga je leta 1550 izdal Primož Trubar. Poleg diplomatičnega prepisa in znotrajjezikovnega prevoda celotnega katekizma prinaša knjiga še (pevskim izvedbam namenjen) kritični prepis pesemskega dela s sodobno notacijo, daljšo spremno študijo (tudi z novimi opažanji o Katekizmu) in nekaj slikovnega gradiva. Knjigo je uredil ter opremil z opombami in spremno študijo opremil Kozma Ahačič, ki je skupaj z Vinkom Ošlakom naredil tudi znotrajjezikovni prevod. Diplomatični prepis je pripravila Martina Kraljič s sodelovanjem Mihaela Glavana, Kozma Ahačiča in Matjaža Črnivca. V uredniškem odboru so sodelovali Benjamin Hlastan, Matjaž Črnivec, Mihael Glavan, Nenad Vitorovič, Geza Filo in Vinko Ošlak. Vse informacije o knjigi so na voljo na www.trubarforum.si, kjer je mogoče knjigo tudi naročiti in si ogledati nekaj strani iz nje. Prevajanje Trubarjevih del postavlja prevajalca pred številne zadrege in je dolgotrajnejše kot običajno prevajanje iz tujega jezika. Sklepati moramo številne kompromise pri določanju pomena posameznih besed ter med zvestobo slogu in sporočilnosti izvirnika ter berljivostjo in razumljivostjo za današnjega bralca. Zato je zbirka zasnovana kot dolgotrajen projekt, pri katerem bo hitrost izdajanja narekovala kvaliteta izdaj in ne obratno.

Katekizem predstavlja veliko **prelomnico** v zgodovini slovenskega jezika, književnosti, teologije in slovenskega naroda nasploh. Leta 1550, ko je delo izšlo, je Trubar v njem prvič označil svoje rojake kot Slovence ter utemeljil slovenščino kot knjižni jezik. To dejanje ni bilo niti samoumevno niti sad kakega logičnega razvoja, ampak je šlo za pogumno dejanje genialne osebnosti, kakor jih je vsakemu narodu v zgodovini podarjeno le nekaj. Trubar se je pri tem dejanju lahko oprl na določeno tradicijo slovenskega jezika, ki jo je do tedaj ohranjala predvsem raba slovenščine v cerkvenem življenju. Vendar se je do Trubarja slovenščina le občasno zapisovala, o čemer nam pričajo nekateri ohranjeni rokopisi, od Trubarja naprej pa se je pisala redno. Sam besedil, zapisanih v slovenščini od Brižinskih spomenikov dalje, ki jih lahko občudujemo dandanes, ni poznal, poznal pa je ustno izročilo. Tu nikakor ni šlo samo za jezik preprostega ljudstva, ampak za izročilo, ki se je negovalo v vseh slojih. Temu primeren je bil tudi jezik, ki ga je Trubar ustvaril. S prvo slovensko knjigo

Slovenci nismo dobili kakega preprostega jezika, namenjenega samo preprostim kmečkim množicam, ampak jezik, ki je ustrezal tudi in predvsem potrebam plemstva, meščanov, duhovnikov in pridigarjev. Lahko bi rekli, da smo dobili visoki knjižni jezik. Pomembno dejstvo je tudi, da je Trubar svojo prvo knjigo zasnoval kot izvirno delo na visoki teološki ravni, ki glede na svojo zgradbo nima para v tedanji Evropi in ki je Slovence s svojim bogatim krščanskim sporočilom že takoj postavilo na duhovni in kulturni zemljevid Evrope ob bok najbolj razvitim narodom. Kot zanimivost lahko omenimo tudi, da iz tega dela izhaja pogosto navajani Trubarjev citat »stati inu obstati«.

Delo je jasno **razdeljeno na dva dela**, pred katerima stoji še *uvodni* del: naslovnica ter nemški in slovenski uvod. V prvem, *poučnem* delu knjige Trubar na 152 straneh naniza 10 vsebinskih sklopov, ki jih obdela v 17 poglavjih. Najprej spregovori Trubar o stvarjenju prvih dveh ljudi, posledicah njunega greha ter obljubi odrešenja. Temu logično sledi obravnava desetih zapovedi, apostolske vere, Očenaša, pomena oznanjevanja Božje besede in krsta. Sledijo opomin k pobožnemu obhajanju Gospodove večerje, poglavje z zbranimi pričevanji iz Svetega pisma, poglavje o dobrih delih in hišna tabla. Drugi, *praktični* del *Katekizma* obsega natančno 100 strani in ga sestavljajo pesemski del, ki obsega šest pesmi: te vsebinsko obsegajo skoraj vse vsebinske sklope iz prvega dela, dve krajši kolekti ter obsežna pridiga o veri.

Kot je razvidno iz kratkega vsebinskega pregleda *Katekizma*, je z njim Trubar sestavil **samostojno in izvirno delo**. Kljub temu pa seveda ne moremo zaobiti del, ki so nanj vplivala. Najvplivnejše je bilo zagotovo delo njegovega podpornika Veita Dietricha *Agend-Büchlein für die Pfar-Herren auff dem Land* iz leta 1543, povsem očitno je uporabil tudi *Hišno tablo* iz Luthrovega *Malega katekizma* (glede na citirana mesta je rabil latinsko varianto – ali pa kar obe: latinsko in nemško). Določen vpliv lahko pripišemo tudi Vlačičevi pridigi *De vocabulo fidei*, hkrati pa lahko na podlagi *Abecednika* (1550) ugotovimo tudi, da je dobro poznal Brenzov *Mali katekizem*, ki pa ga v *Katekizmu* ni neposredno rabil. Kar se zdi zelo pomembno poudariti je, da je bil njegov temeljni vir Sveto pismo. Na podlagi poznavanja podobnih del je tako zbral ustrezne navedke iz Svetega pisma ter temeljna katekizemska besedila in jih opremil z ustreznimi komentarji, podobno pa ravnal tudi pri sestavljanju pesmi pridige. Delo je verjetno temeljilo na gradivu, ki ga je Trubar zbral in v določeni meri tudi oznanjal skozi celotno svojo dotedanjo pridigarsko pot. Trubar je svoj *Katekizem* pisal kot svoje življenjsko delo, saj si verjetno ni mogel misliti, kaj vse bo v svojem življenju še napisal v slovenskem jeziku.

Trubar se nam v *Katekizmu* kaže tudi kot **prvi prevajalec** odlomkov iz Svetega pisma v slovenščino. Zanimivo je, da je že v prvem delu uporabljal prevajalsko tehniko, ki ji je nato sledil vse življenje: kombiniral je namreč latinski in nemški prevod.

Trubar je *Katekizem* za razliko od *Abecednika* **namenil** v prvi vrsti slovenski izobrazbeni eliti: duhovnikom, pridigarjem, učiteljem, pismenim staršem in vsem, »ki znajo brati«. Oni naj bi nato njegovo vsebino širili naprej. Tudi dejansko je – če ga primerjamo z *Abecednikom* – *Katekizem* neposredno namenjen precej ožji skupini bolj izobraženih ljudi, ki naj bi na njegovi podlagi širili vero ter učili ljudi osnovnih verskih resnic ter jim pridigali.

Nadlovica	
1. UVODNI DEL	
Nemški in slovenski uvod	
2. POUČNI DEL	3. PRAKTICNI DEL a) Pesemski del
Razlaga stvarjenja prvih dveh ljudi; posledic njunega greha ter o bljuube odrešenja (= prevod odlomkov iz 1. Mz s posameznimi krajšaji ter povzetek obljube odrešenja)	+ Parafraza 2. in 3. poglavja 1. Mz
Desetza povedi: 1. raba desetih zapovedi (štirje razlogi zanje); 2. prevod ustreznih mest iz Svetega pisma (2. Mz 20)	+ Razlaga desetih zapovedi
Apostolska vera: 1. kdo jo je sestavil in zakaj; 2. prevod apostolske vere (z didaktičnih varokov razčlenjen po imenih dvanajstih apostolov)	+ Parafraza apostolske vere
Molitev: 1. kaj je, kako naj kristjan moli, kaj je primerno v molitvi prositi; 2. prevod očenaša (tudi didaktično razčlenjen kot zapovedi in vera)	+ Razlaga očenaša
Oznajevanje Božje besede in krsta: 1. o koristi službe oznanjevanja Božje besede in o krsti; 2. postavitev oznanjevanja evangelija in krsta, povzeta iz štirih evangelistov	+ Opustitvi oznanjevanja in krsta ter o njuni rabi in namenu
Zakramenti: 1. kaj sta zakramenta krsta in Gospodove večerje; 2. zakaj je Bog postavil zakramente; 3. kaj nam pomenijo	
Gospodova večerja: 1. opomin k pobožnemu obhajanju Gospodove večerje (= priredba po Dietrichu 1543); 2. opustitvi Gospodove večerje (= združeni in mestoma prevedeni odlomki iz Nove zaveze)	+ Kaj je Gospodova večerja in o njeni pravi rabi
Pričevanja: 1. o grehu in grešnikih (= prevod odlomkov iz Svetega pisma); 2. o opravičenju po veri in odrešenju po Kristusovem zasluženju (= prevod, priredba ali povzetek ter kratek sprotni komentar odlomkov iz Svetega pisma)	
Dobro dela (samostojen povzetek nauka o dobrih delih v šestih vprašanih in odgovorih)	
Héna tabla (= prevod odlomkov iz Svetega pisma – večinoma iz Pavlovih pism –; oprtna mednaslove in nabor mest v Lutrovem <i>Malen Katekizem</i>); temu so dodana tudi nekatera (neprevedena) vzporedna mesta – vera izražena v vsakdanjem življenju	
<i>Errata.</i>	
	Litanije (= prevod po Dietrichu 1543 z določenimi spremembami)
	b) Dve kolekti (1. prevod; 2. samostojna priredba)
	c) Pridiga o veri (samostojno delo)
	<i>Errata.</i>

Zgradba Bebajevoga Katekizma (1550)

Primož Trubar: Katekizem (1550): Znotrajjezikovni prevod v sodobni slovenski knjižni jezik, 2009 (Zbirka Trubar v sodobnem jeziku, 2. zvezek). 278 str., trda vezava, ISBN: . Cena: 38 €.

Ureditev, opombe, kritični prepis pesemskega dela in spremna študija: Kozma Ahačič. Kritični prevod: Vinko Ošlak s sodelovanjem Kozma Ahačiča. Priprava diplomatskega prepisa: Martina Kraljič s sodelovanjem Mihaela Glavana, Kozma Ahačiča in Matjaža Črnivca. Uredniški odbor: Benjamin Hlastan, Matjaž Črnivec, Mihael Glavan, Nenad Vitorović, Geza Filo, Vinko Ošlak.